

Pozivamo vas na predstavljanje kolektivnog likovnog projekta,
petak / venerdi, 22. XII. 2017. u 19.30 h
Gradska galerija Fonticus Grožnjan / Galleria civica Fonticus Grisignana

SVJETLO / CHIARO

Selektirani, kolektivni, tematski, likovni projekt / Progetto figurativo selettivo, collettivo, tematico

> Autori (47): Nataša Bezić, Matjaž Borovničar, Tina Braico, Darko Brajković Njapo, Vedran Burul, Tajči Čekada, Barbara Cetina, Saša Dejanović, Bruna Dobrilović, Slađan Dragojević, Petar Dugandžić, Fernando, Lana Flanjak, Krešimira Gojanović, Željka Gradski, Igor Gustini, Džeko Hodžić, Meta Hrovat, Slavica Isovaska, Marino Jugovac, Amina Konate Visintin, Jani Konec, Tina Konec, Lidija Kuhar, Andrea Kustić, Edvard Kužina, Gordana Kužina, Miranda Legović, Drago Leskovar, Lovorka Lukani, Stanislav Makuc, Milan Marin, Slavica Marin, Klavdija Marušić, Vanja Mervič, Josip Mijić, Renata Papišta, Tereza Pavlović, Renata Pentek Šimoković, Relja Rajković, Katja Restović, Aleksandra Rotar, Halil Salčin, Ellen Semen, Goran Skorup Gromski, Dorotea Smrkinić, Luiza Štokovac, Tea Štokovac, Goranka Supin, Noel Šuran, Miriam Elettra Vaccari, Eugen Varzić, Ivona Verbanac, Tatjana Vuković, Roberta Weissman Nagy, Andrej Zbašnik, Martin Zelenko.

> Autor projekta: Eugen Borkovsky

Otvorenje / Apertura: 22. XII. 2017. u 19.30 h

Opći predgovor:

"Boje su patnje svjetlosti" / Goethe.

Unatrag proteklih godina, Gradska galerija Fonticus Grožnjan, predstavljala je projekte koji su, uz ostale teme, obrađivali više likovnih pojmova, npr: tri osnovne boje, pa liniju, dimenziju, točku i sl. Ovaj projekt želi propitati, artistički „osvijetliti“ pojam, fenomen, ali i likovni segment: SVJETLO. Ovisno o prispjelim i izabranim radovima, sastavljena je izložba. Rezultati „obasjavaju“ recentno povijesno vrijeme, progovaraju, komentiraju situacije, dojmove i stavove autora. Vizualnim oblikovanjem, osobna psihološka stanja, povezuju se s realnošću uz preklapanja s pitanjima osvjetljenosti problema identiteta i pozicije u prostoru i vremenu.

Artistički komentari u materijalu, progovaraju o tri vrste svjetla. U prvoj grupi su prirodne: sunce, polarna svjetlost, mjesečeva svjetlost, sjaj zvijezda, krijesnica, fluorescentne ribe. Postoje umjetne, proizvedene vrste svjetla: baklja, petrolejka, električna žarulja, zrcalni odsjaj, reflektor, voštanica, svijeća, luč, lomača. Tu je i alternativno, nevidljivo svjetlo koje određuje rendgensko osvjetljavanje/zračenje frekvencijama, fluorescencija ili prikaz aure tehnikama kao što je Kirlianova fotografija.

Fenomen svjetlosti ne zapažamo kao posebnost, baš kao ni automatizam disanja. Svjetlost je pojava koja nam omogućava vidjeti, prepoznavati oblike, ona pojavljivanjem anulira tamu. Računanje vremena određeno je izmjenom svjetlosti i tame. Sunce je najjači izvor svjetla koje poznajemo.

U likovnosti svjetlo ima veliko značenje, zato se to područje naziva i „vizualnim umjetnostima“. Ovdje je svjetlo neminovno detektor, modalitet kojeg se određuje količinom osvjetljenosti ili obojenošću. Promatrač likovne elemente ne zapaža ako nema svjetla. Može iskusiti teksturu osjetilom opipa, dodira. U povijesti oblika, oslanjanje na svjetlo predstavlja kontrastiranje svjetla i sjene radi postizanja iluzije prostornosti. Tu su predstavnici Caravaggio ili Rembrandt koji su koristili izvore svjetlosti izvan slike kako bi naglasili dramatiku. Veliki dio impresionizma se poigrava fenomenima svijetlosti pomoću boja. Op art se trudi potaknuti očni živac na intenzivnu reakciju koja se manifestira kroz psihološki dojam često geometrijskih oblika.

Fotografija se i tehnički i u rezultatu oslanja na svjetlo. Fotografija je crtež svjetlom. Ona se ostvaruje kontroliranim dopuštanjem prodora svjetla na kemijsku ili elektronsku podlogu. Potencijali svjetla pojavljuju se kod suvremenih medija: TV, monitori, ekrani djeluju pomoću piksela. Njihova gustoća je rezolucija. Mijenjanjem grupacija svjetlosnih točaka mijenja se slika.

U povijesti, još je Roger Bacon bio crkveno suđen jer je, između ostalog, proučavao fenomen svjetla. Kasnije, zalaganje za Kopernikov sustav dovelo je i Galileja u sukob s Inkvizicijom koja mu zabranjuje naučavanje da se Zemlja giba oko Sunca, izvora svjetlosti. Tek je Issac Newton službeno opisao karakteristiku, fenomen snopa bijele svjetlosti usmjerene na staklenu prizmu, kada dolazi do raspršivanja u spektar boja.

Danas spoznajemo fraktalna otkrića. Jer, sve što zovemo univerzumom jest energija koja titra različitim frekvencijama. Postoje sfere koje vibriraju prebrzo da bismo ih mogli vidjeti. Svjetlo iskazuje vidni spektar boja, koje ljudsko oko raspoznaje: crvena, narančasta, žuta, zelena, plava, ljubičasta. Ostala područja spektra elektromagnetskih valova ljudsko oko ne vidi. Čestica svjetlosti ima brzinu, a nema pridruženog vremena. Svjetlost je oblik energije, ali i čestica koja se kreće velikom brzinom: foton. Svjetlost je pojava koja je istovremeno i materija i energija; čestica i val.

Unutar velikog raspona interpretacije zadanog pojma, nameće se osvjetljavanje stanja društva. Suvremenost iznjedruje pitanje u kojoj mjeri živimo u zamračenom prostoru nesloboda. Sve je više zabrana, tzv. demokratskih odricanja u korist nekih povlaštenih nacionalističkih, profilerskih, vjerskih skupina. Zanemarujemo osobnu komunikaciju, uz svijeću ili uličnu svjetiljku. Direktna komunikacija zamjenjuje se iluzionističkom efemernom osvjetljenošću ekrana. Ekonomija, politika, društveni život i kultura su pod vlašću simulacije, pri čemu nametnuti kodovi i modeli određuju na koji način koristiti svakodnevni život. Baudrillard, za televiziju i masovne medije kaže da su nova božanstva koja zavode i fasciniraju. Ona

znakovima dovode do neutraliziranja stvarnosti i formiranja hiperrealnosti, odnosno medijske stvarnosti koja je realnija od stvarnog. Zato je zadatak edukacije, ali i umjetnosti, razvijanje svijesti o slobodi i ukazivanje na neophodnosti individualne slobode, kao preduvjeta za slobodu društva.

Ovaj projekt „osvjetljava“ mnogo situacija. Autor projekta, i, naravno autori radova, nadaju se da su, ako ne upozorili, onda barem načeli pitanja prigušivanja sloboda na više razina. Proklamirana, nametnuta ideja povećane racionalnosti društvene organizacije definitivno ne vodi većoj slobodi osoba na Plavom planetu osvjetljenom suncem i zvijezdama. Ili, običnim žaruljama. Ako smo u sobi i zatvorimo škure, onemogućili smo prisustvo svjetlosti. Ipak, svjetlost izvan sobe i dalje postoji.

Eugen Borkovsky, XII. 2017.

Komentari o radovima/autorima u projektu:

Nataša Bezić slikarskim načinom oblikuje rad koji propituje želje. Ona predstavlja dijete na ljuljački u punom zamahu igre ljuljanja. Ako se još sjećamo djetinjstva, dok se ljuljamo čini nam se da smo na trenutke nadomak suncu, a onda slijedi neminovno poniranje. Pa opet sve ispočetka. Simboličnost je postignuta na dva načina: uporabom prepoznatljivih motiva i uvođenjem promatrača u kretanje segmentima rada kojim se vidno polje zamućuje i razlijeva u elemente svjetlosnih odblesaka. Sjajno slikarski izvedeno, umjetnica evocira stanje svojevrsne egzaltacije kojeg se sjećamo iz mladosti. Uz to, ona vizualno postiže ideju koju iščitavamo iz naziva slike, želju za još višim letom. Umjetnica sama komentira: „Htjela sam prikazati neizvjesnost današnjice mladih ljudi, koji su stalno na rubu izazova, teže za nečim većim i vrijednijim, dok bogatstvo zapravo leži u malim stvarima nadomak ruke.“

Upečatljiv i promišljen rad na temu ovog projekta podastire **Matjaž Borovničar**. Polazeći od sebe, svog lika, problematizira univerzalno moguće stanje egzaltirane osobe nudeći portretne izreske. Tako na papiratoj podlozi nalazimo snažno kontrastirana lica čija se mimika kreće od smirenijeg ka paničnom izrazu. Kontrast je ponegdje izmaknuo dijelove glave, pa do izražaja dolaze usta, nos ili oči. Već izražajne, panikom deformirane izraze lica, pojačavaju pridodane drvene kocke na kojima nalazimo izreske tih istih lica s papira.

Kocka je oznaka igre, nesigurnosti, „kocke koja je bačena“... Svjetlo autoru služi za dobivanje dojma jer on, oduzimajući srednje tonove i kontrastirajući fotografije, dobiva na dramatičnosti i ozbiljnosti poruke koju iskazuje. Ovime kao da autor provokativno propituje svoje osobno stanje, a promatrač prepoznaje stanja u kojima se i sam ponekad može pronaći, posebno u ovo vrijeme agresivnog konzumerizma, populizma i nametnute nesigurnosti egzistencije.

Tina Braico nas svojim radom podsjeća na tijek koji je zapravo samo nizanje trenutaka u beskonačnom vremenu. Ona fotografskim načinom zarobljava trenutak svjetla umreženog u fraktalnu formaciju. Autorica rad naziva „jutarnja cigareta“. Onaj tko nije pušač, teško će razumijeti trenutke koje pruža udah cigaretnog dima i kovitlac kojeg rezultira izdah. Još i ujutro, poslije buđenja, kad nam svakodnevnica iz memorije još nije prodrla kroz napola uspavane vijuge u svijest. Posebno u vremenu restrikcija i zabrana ljudskih djelatnosti koje su sasvim osobne i benigne. Pušenje to doista jeste. Licemjerje vjerskih dogmi dolazi do izražaja. Vino nije zabranjeno iako je dokazano da alkoholizam razara i osobu i okolinu za razliku od pušenja cigareta. Drugačije je s drugim, benignijim zabranjenim tvarima a koje su već dokazano ljekovite. Ali. Isus nije stvorio džoint već vino...

Osim suptilnih bilježenja svijetlih tragova dima, ovaj rad bilježi još jednu od bezbrojnih mogućnosti pojavnosti svjetla. Ove rubne, fraktalne, neponovljive siluete ukradenog svijetla, podsjećaju nas kako nam se oduzimaju mirni, opušteni trenuci u ovom histeričnom, zavrelom svijetu.

Ruka s ispružena dva ili pet prstiju ili stisnuta šaka odašilju različite poruke. Dva prsta su viktorija ili pobjeda, dlan s pet prstiju može značiti predaju ili pozdrav, a stisnuta šaka samo pobunu. Ovi motivi pojavljuju se na triptihu kojeg potpisuje **Darko Brajković Njapo**. Promatrajući detaljnije, shvaćamo da se radi o direktnoj fotokopiji ruku i, na nekim formatima, pridodanog starinskog mobitela. Ovi radovi nisu sasvim svježi, pa su i mogućnosti fotokopirnog stroja nešto skromnije, što se da nazrijeti na radovima. No, pojava brzog, plošnog, skoro trenutnog predstavljanja oblika na način sličan fotografiji, izaziva pažnju. Više je umjetnika iskoristilo ovaj pronalazak za tehnički način iskaza ideje. Brajković Njapo eksperimentira. Svjetlost se pojavljuje kao odraz blizine dijelova ruke/mobitela, a slobodni prostor kao zacrnjenje. Pred nama su verzije pozitiva/negativa na istom rezultatu, printu papira. Drugačije od fotografije, na kojoj bi nedostatak motiva ostao svijetao. Pomalo anarhistički, u pozitivnom smislu, Darko Brajković Njapo kreativno propituje mogućnosti programiranog tretmana svjetla običnog, starog, fotokopirnog aparata.

Vedran Burul upečatljivim fotografskim zapisom prezentira intimno propitivanje. Pred nama je nadrealistički slog odnosa svjetlo-tamno, unutra-vani, zavjetrina-otvoreni prostor. Tamna barijera dopušta izreske svjetla koji propušta dijelove motiva. Dramaturški naboj daje kontrast tamne nutrine i svijetle, ali koloristički oskudne, u zeleni spektar usmjerene izvanjskosti. Problematizirajući, primjećujući i osjećajući svjetlosne senzacije, umjetnik dolazi na područje osobnog trenutka odluke. Perforirana tamna površina dijelova nesigurnog zida koji nas odvaja od osvjetljenog prostora nosi dvojbu o želji za izlaskom. Nismo sasvim sigurni želimo li izaći na svjetla pozornice života ili ostati u sigurnoj tami. Potrebna je hrabrost, ali može dostajati poziv na izlazak. Autor ni sebi ni nama ne nudi odgovor. Prepušten je /prepušteni smo/ slučajnosti ili odluci. Slučajnost nudi izgovor, a odluka bi tražila odgovornost.

Insinuacije svjetlom, ali i oblikom/modelom, pokazuju se provokativnima na radu **Tajči Čekade**. Na razmeđu atrakcije, modnog događanja ili performansa, ova umjetnica nudi segmente svih navedenih mogućnosti. Njezin iluminirani proizvod, ekskluzivna, osvjetljena haljina, ponuđena je na neočekivanoj osobi, zapravo neuobičajenom rodnom izgledu. Umjesto standardne manekenke, u ovoj dekorativnoj odori, u ulozi prezentatora, pojavljuje se neobrijani muškarac. Autorica gasi svjetla reflektora pa ostaju samo iluminacije na odjevnom predmetu. Tako nestaje i lik koji proizvodi nesklad. Svjetlo se pojavljuje u dvije verzije: kao svjedočanstvo nesklada, a kasnije kao okosnica oblika artističkog predmeta bez svjedoka. Svjedoci transformacije smisla postaju promatrači ovog video-performansa. Kratka inscenacija se ponavlja pa se nameće pitanje estetskog, uobičajenog, provokativnog. Nakon nekoliko ponavljanja, naviknemo se na osobu. Postajemo koncentrirani na akterov doživljaj ove uloge.

Izvrstan rad podastire **Barbara Cetina**. Ona uzima etnografski obilježen obruč bačve u kojeg montira elemente znatno suptilnije od materijala okvira. Pregledavajući rad, zanemarujemo okvir koji ostaje podobni, funkcionalni okvir, izvrsna kulisa. Unutar scene nalazimo reljefne nakupine čvorova špage koji djeluju nježno, poput zrelih plodova cvijeta maslačka uhvaćene u rasprostiranje. Umjetnica kao da ih hvata i zarobljuje na pozadini rada. Asocijacija maslačka, njegovog cvijeta i sjemenki opremljenih za let, već nose ideju svjetlosti izazvanu kolorom i idejom raspršivanja. Konkurencija, ne

potpuno isti, ali sličan oblik, ugašene šibice, uklopljeni su uz nježne oblike disperzirano raspoređenih nakupina. Iako dodani i agresivniji, upotrijebljene šibice, simboli mogućeg negativnog, kao da nisu uspjeli poremetiti suptilnu igru fraktalnih oblika. I autorica komentira: "Vatra kao izvor svjetlosti, kao i svjetlost sama mogu napraviti štetu i ostaviti pepeo, jer energija je jedna, ali ovisi za koju svrhu ćemo ju koristiti..."

Saša Dejanović poigrava se svjetlom na slikarski način. Na tamnoj podlozi nalazimo tragove kontroliranih gestualnih poteza, najvjerojatnije kistom. Pojavljujući se iz tame, apstraktna kompozicija može nam sličiti na figuru ili samo na neki odsjaj. Autor ideju svjetla prenosi bojom. Gradacije intenziteta, zatamnjenosti i obojanih tonova odašilju poruku o tajanstvenom svijetu sjena, iluzija, o bogatstvu svijeta imaginacije koju nudi umjetnik, a promatrač iščitava prema osobnom senzibilitetu.

Bruna Dobrilović si, koristeći keramičku tehnologiju, zadaje zadatak prikazati trake svjetla. Njen rad se sastoji od mnoštva izduženih formacija. Duginih boja. Ovisno o postavu, one sugeriraju putanje svjetla raspršene kroz prostor. Ili, podrobnije, boje koje se formiraju prilikom loma trake svjetla usmjerene kroz prizmu. Svjetlo iskazuje vidni spektar boja koje ljudsko oko raspoznaje: crvena, narančasta, žuta, zelena, plava, ljubičasta. Ostala područja spektra elektromagnetskih valova, frekvencija, ljudsko oko ne vidi (infracrveno ili ultraljubičasto zračenje).

Prema kvantnoj fizici, svjetlo može u isto vrijeme biti i materija i energija. i čestica i val. Čestica svjetlosti ima brzinu, a nema pridruženog vremena. Foton polazi od zvijezde, putujući milijardu godina dolazi do nas. Na tom putu njemu je u prostor-vremenu proteklo nulto vremensko razdoblje. Svjetlost je oblik energije, električne i magnetske, ali i čestica koja se kreće velikom brzinom: foton. Brunin rad dodiruje pitanja opažanja stvarnosti. Heisenberg je pokazao kako svako određivanje ili mjerenje mijenja svojstva promatranog sustava. Unutar uobičajenih interpretacija kvantne mehanike objekt ne postoji po sebi, nema stvarnost bez promatrača. Objekt se realizira tek u interakciji s promatračem.

Zanimljivu fotografiju, koja naginje reportažnoj, ali i portretnoj, podastire **Slađan Dragojević**. On zapaža situaciju koja nosi naznake humorne neuobičajenosti. U prvom planu, sjedeći je portret gospođe koja nosi naočale i na njima zatamnjena dodatna stakla. Gospođu nalazimo u društvu sa skulpturom Napoleonova vojnika koji je sa stražnje strane oslonjen na naslon klupe. Iako je nema snažnog kontrasta jer je dan bez jakog sunčevog svjetla, svjetlosna bilješka učinjena je za dana. Asocijacija je da bi ovo mogla biti vremesna Joséphine, Bonaparteova ljubav. No, ipak je previše vremena proteklo... Tako, vojnik u starinskoj uniformi ostaje bezimen, a umjetnik gospođu imenuje Svjetlana.

Petar Dugandžić (Rainbow23) za ovaj projekt nudi snimku svog performansa kojeg naziva: „I Am the constellation of my own meaning-Light". Tema svjetla dodiruta je iz dva aspekta: uporabom ciljanih vrsta umjetnog svjetla i tematiziranjem sazviježđa. Tijekom desetak minuta trajanja, autor nam nudi ideju dolaska, pada sa zvjezdanog neba i povratka među zvijezde. Kostim, scenske dekoracije tijela i sama scenografija bile su promišljene. Autor je koristio sve do maksimuma: svoje tijelo kroz uvježbano gibanje, prateći zvuk, te nekoliko vrsta rasvjete. Svjetla su se mijenjala, od ciljano usmjerenog malog reflektora, preko diskretno rasvijetljenih geometriziranih vaza s biljkama pa do promjene rasvjete kad se pali ultraljubičasta neonska cijev koja u finalu otkriva ilustrativne crteže sazviježđa na zidovima. Uz to, performer je i na tijelu imao pričvršćenih nekoliko diskretnih ogledalca koja su odsjajima dodatno drammatizirala pokrete.

Koncept ove performativne prezentacije ublažuje granice između vizualnih, plesnih i akustičnih disciplina ujedinenih u specifični doživljaj. Poput šamana, autor se koristi tijelom, pokretom, zvukom, osvjetljenjem, kostimom, asortimanom scenskih rekvizita. Sve je pažljivo uklopljeno u priču koju nam želi ispričati. Izvedba miče razlike između realnog i fikcije, izvođačeva tijela i njegove pretvorbe u umjetnički objekt. Performans se bavi idejom prijelaza iz mikro u makro kozmos. Zapravo prisustvom, skoro istovremeno, u oba ova segmenta univerzuma.

Na temu ovog projekta **Fernando** podastire zanimljivu fotografiju na tragu dokumenta. Prepoznamo ulicu popločenu kamenim pločama, vjerojatno grožnjansku, i biciklista s upaljenim farom. Na fotografiji razabiremo dvije vrste, boje svjetla. Ulična rasvjeta je toplih tonova, a svjetiljka na biciklu hladno bijele boje. Razlika u temperaturi boje daje živahnost radu. Tajnovitost je postignuta, ali nema nelagodnih konotacija.

Teško je prenijeti energiju, značenje i doživljaj nekog umjetničkog predmeta ukoliko ga ne vidimo uživo. Fotografija često umanjuje doživljaj, a posebno kad je u pitanju skulptura. Fotografski rad **Lane Flanjak**, čini upravo suprotno. Ona uspijeva skoro pa oživjeti detalj skulptorskog rada. Pred nama kao da je portretna fotografija Narcisa. Osoba koja se ogleda u vodi, osvjetljena je taman koliko treba da u prvi mah nismo sigurni radi li se o živoj osobi ili skulptorskom radu. Autorica koristi zrcalni odraz lica u vodi, ali i odsjaje uglancana metala. Fotografskom tehnologijom, odličnim kadriranjem i izuzimanjem kolora, Lana Flanjak uspijeva skoro pa oživjeti skulpturu. Iako ona izrezuje detalj objekta, taj detalj predstavlja na zaista autorsko zreli način.

Raskošni crtež, snažne boje, previranje oblika postignuto linijama, karakteristike su rada **Krešimire Gojanović**. Ova autorica prisiljava nas na pomno razgledavanje njenih maštovitih radova. Tako i ovaj put predstavlja vizualno promišljanje ideje projekta. Za ovu temu slikocrtežom prisposobljava krilato biće koje nosi vatreni, svijetleći buket. Svjetlo je ovdje ponuđeno u liku Svjetlonoše ili Lucifera. U pitanju je simbolika prognana iz pozitivnog ozračja u negativno. Znamo da je u mitovima starijim od onih u kononiziranoj Bibliji postojao Prometej koji je ljudima dao svjetlo ukrađujući ga od bogova. Priča o progonu Lucifera slična je priči o egipatskom bogu Setu, ocu munja koji je na sličan način pao na zemlju. Još starije, babilonske legende spominju boga Zuu, koji je pao na zemlju u obliku vatrene leteće zmije.

Postajemo svjesni da živimo u vrijeme nazadovanja opće edukacije, a umjetnica provokativno predstavlja oklevetano biće. Ona sama tumači: "...Ne možemo se oteti dojmu da se ovdje ipak radilo o „ideološko-religijskom“ svrgavanju jednog poganskog božanstva, koje u novoj kršćanskoj religiji biva demonizirano, kao i mnoga druga, stara poganska božanstva". Rad "Luciferov plamen" u ovom kontekstu simbolizira sjaj slobodnog i ponosnog ljudskog duha, kojega nikakva tiranija ne uspijeva zatamniti.

Baš kao i Prometej, tako je i Lucifer simbol slobode čovjekovog duha, netko tko "blista" u inat ljubomornim bogovima, sjajna zvijezda koja nas poziva na duhovnu emancipaciju i da konačno prestanemo demonizirati i sami sebe kao ljudi i jedni druge, sve one različite od nas. Luciferov plamen simbol je jednog novog humanizma, koji bi nas trebao osloboditi od tiranije arogantnih patrijarhalnih vladara i svih onih koji žele zatrijeti blistavi duh slobode u čovjeku.

Dok Mjesec na Zemlju šalje ukradeno svjetlo zvijezde Sunca, druge zvijezde također emitiraju, ali svoje, svijetlo koje nam se u vidnom području pojavljuje kao sitna, titrajuća točka na noćnom nebu. Topli sumrak, večernje nebo, oblak, konstelacije zvijezda, poljubac, ljestve do neba, elementi su koje **Željka Gradski** linijom, plohom i rasterom ugrađuje u svoj slikarski rad. Atmosfera koju emanira ovaj rad vedra je i afirmativna iako se radi o noćnom nebu. U psihologiji je zapaženo da se pod obilnijim svjetlom jače igraju društvene uloge, a da je međuljudska komunikacija prisnija uz manje

osvjetljenja, posebno ako se radi o emocijama ispunjenim osobama. Na ovom radu se svjetlo zvijezda pretvara u svjetlo emocionalne bliskosti. Fizikalna svjetlosna zračenja, kao u rukama alkemičara, ovdje se pretvaraju u emocionalne slagalice. Energija zvijezda kao da pali naše unutarnje svjetlo.

Svjetlo je često personificirano u obliku sunca, zvijezda, žarulje.... Na radu **Igora Gustinija**, svjetlo je predstavljeno slikovno i tekstualno. Slikovno nam je jasno: žuto-crveni traci svjetla rasprostiru se u svim smjerovima iza glavnog lika. Tekst je nešto zagonetniji jer nije ispisan latinicom niti uobičajenim slovima. Autor tumači: ...“proučavajući sjevernokorejsku umjetnost, spontano mi je došla ideja da na zadanu temu ponudim portret poznatog vođe Kim Jong Una...“. Tako se pred nama našao začudni portret sjevernokorejskog vođe uz ciljanu pozadinu. Kako i autor kaže, svi su veliki vođe pokušavali i vizualno predstaviti svoj kult ličnosti na neki upečatljiv način. Ovdje je oznaka svjetla zapravo stilizirani, zlorabljeni simbol sunca. Stil interpretiranog plakata je na razmeđu pop-arta i socrealističkog načina prikaza. Autor znakovito komentira: „...Svjetlo 'ozračuje' sve diktatore u povijesti i ovaj je samo jedan u nizu, ali se ipak razlikuje od drugih jer je možda, ovako okruglast, na neki način, i najsimpatičniji...“. Rješenje je u prijevodu teksta na korejskom, koji kaže: „Ti si naše svjetlo Kim Jong Un“.

Različite civilizacije od naše, ranije ili paralelne s našim vremenom, mogu biti zanimljive za problematiziranje. Tako, **Džeko Hodžić**, obrađuje dojmove iz vremena drevnog Egipta. Na izložbi „Misterje Ozirisa“, jednoj od izložbi na tu temu, u Parizu, umjetnik biva fasciniran doživljajem izloženih artefakata.

Ovu civilizaciju povezujemo sa svjetlom iz više razloga. Tu su piramide postavljene po usklađenosti sa sazviježđima, tirkizno plava boja u uporabi, sjene koje su potrebne za iščitavanje nekih znakovnih oblika urezanih u negativu. Također, i izračunavanje vremena poplava i stabilnosti prema sunčevom kretanju. Najpoznatiji egipatski bog Ra, kasnije Amon-Ra, uvijek je identificiran kao Sunce. On je glavno božanstvo u religiji Starog Egipta. Središte njegovog kulta bio je Heliopolis, što na grčkom znači grad Sunca.

Umjetnik spominje doživljaj „Egipatske knjige mrtvih“ koja je proizvod dugog procesa izvedbe. Knjizi mrtvih prethode tekstovi pronađeni u piramidama te tekstovi ispisani na sarkofazima. Najranija „Knjiga mrtvih“ datira iz 15. st. pr. n. e., a neki raniji tekstovi potječu iz 5. i 6. dinastije i isklesani su u grobnicama i tisuću godina ranije. Džeko Hodžić predstavlja crteže na kojima kombinira tehnologiju: pigment, temperu, olovku, a sve na natron papiru. Na radovima nalazimo figure naglašenih stopala i ruku. Lica su im na razmeđu maske i prirodnog oblika što podsjeća na predstavljanje božanstava kao sokola, zmija ili sova. Faraon je često bio predstavljao s atribucijama u rukama i glavom oblikovanom značenjem i začudnim pokrivalom, a nerijetko s krilima. Naš umjetnik im ipak daje neke ljudske karakteristike poput genitalija ili dlakavosti. Anatomiju im predstavlja skoro kao rendgensku sliku ili kao odaziv na asocijaciju suhoće mumificiranog tijela. Očito je fascinacija realnim, povijesnim oblicima osvježila repertoar ovog plodnog umjetnika.

Umjetnik komentira: „...pod dojmom prohujalih vremena izvukao sam nešto za što sam mislio da može korespondirati s vremenom drevnog Egipta. Pod dojmom izložbe, iščitavanjem tekstova Egipatske knjige mrtvih, rodila se mapa crteža. Pošto je sve oko egipatske kulture nepoznanica, to sam i ja crteže postavio tako! Visoki, neobični, mistični kao da su s druge planete i druge rase i anatomske građe, s akcentom na ruke i stopala kojima kao da gaze i ruše sve pred sobom...“.

Meta Hrovat u ovom projektu tematizira doslovnim crtanjem svjetlom. Ona koristi tehniku fotograma. To je artistska fotografska tehnika gdje se može raditi bez fotografske kamere, direktno na fotoosjetljivoj podlozi, s raznorodnim izvorima svjetla. Autorica postavlja barijere svjetlu između njegova izvora i foto senzibilnog materijala. Tako dobiva, ovisno o oblicima i transparentnosti barijera, vremenu ekspozicije i osobnom senzibilitetu, zanimljive tonski stupnjevano oblike na ravnoj plohi. Kolor je izuzet, pred nama su tonovima bogati slojeviti oblici. Na obje podloge, autorica predstavlja apstraktne, ali asocijativne skupove tragova svjetlosti na materijalu. Promatraču je prepušteno prepoznavanje mogućih oblika ili prepuštanje ugodi kompozicijskih rješenja autorice.

Vizualne senzacije oblika koje uključuju socijalne, predstavlja **Slavica Isovska**. Jednostavnim načinom, ali dramatičnim kadriranjem, ukazuje nam na svjetlost koja otkriva dramu suvremenosti, posebno, dekadenciju malih, smiješnih državnica nastalih nakon raspada Jugoslavije.

Umjetnica negdje u Dalmaciji pronalazi propalo postrojenje nekog bivšeg industrijskog pogona. Opljačkano, vjerojatno i po pitanju vlasništva, ali i po predmetima poput prozora, jerti, strojeva, opreme, ovo zdanje još nije do kraja srušeno. Ono postaje dramatični post – civilizacijski poligon za autoricu. Ona podastire triptih, niz od tri fotografije koje se nadovezuju i koje podupiru jedna drugu. Na svima je dramatična i kontrastna prisutnost svjetla. Otvori, stupovi, zidovi, podovi, postaju rasterirana potresna dokumentacija uništene vrijednosti. Oštro svjetlo postaje svjedokom kojeg se ne može ušutkati.

Energija, u ovom slučaju električna, potrebna je za dodatnu, poslije sunčanu, dnevnu svjetlost. Ali, ovo je skupa kategorija koju vlasnici energije preskupo preprodaju pojedinim građanima. Još kad se sjetimo Morgana i Tesle, rješavanja prijenosa energije, gdje je nasilno pobijedila industrija željeza, licemjernost kapitala i profiterstvo izlazi na svjetlo dana. Bez obzira na skupoću, nasilnost istjerivanja naplate, nezakonita isključivanja potrošača, elektro-distributeri postavljaju cinične zabrane. **Marino Jugovac** uzima jednu pločicu iz sistema te ju predstavlja unutar ovog projekta. Uz nju provokativno postavlja svijeću, koja se u religijskom sistemu postavlja u znak pozdrava mrtvacima, a koja u realnom vremenu zamjenjuje mrak, ukoliko je nekom od neplatiša struje isključen dovod ove energije. Religija, naravno, ne brine o pojedincu, već joj je potrebna masa kojom može manipulirati. Vjerske udruge nikada se nisu pobunile kad je nekom bila isključena struja. A, ako je Bog stvorio sve, onda je stvorio i struju. Izgleda da je Nikola Tesla bio bog?

Čini se da je korištenje struje opasno po život u suvremenom svijetu više od diranja žica u kojima nema napona jer je struja isključena.

Znak odsjaja svjetla na organu vida, oku, koristi **Amina Konate Visintin** kao ideju problematiziranja pojma svjetla. Ovaj odblesak ne ide iz oka, već traka svjetla pada na oko. Organ vizualnog zapažanja, oko, funkcionira registrirajući svjetlo i prenoseći sliku u našu memoriju. Dodatni trag svjetla situaciju postavlja u socijalni kontekst, a posebno jer autorica oko postavlja na crnu pozadinu. Uskraćeni smo za identitet, pa situaciju promatramo na simboličnoj, univerzalnoj razini. Čini se kao da je autorica željela iskazati mogući trak nade u suvremenom okruženju gdje crnina agresivno napada pravdu, humanost, edukaciju i ekonomiju pojedinca.

Jani Konec predstavlja slikarski rad kombiniranim tehnologijama. Pred nama je apstraktan, slojevit rad na kojem, tek nakon pažljivog motrenja, uočavamo krug koji se širi skoro cijelim formatom. On je djelomično označen, a djelomično se prelijeva u ostatak površine. Asocijacije koje izaziva mogu nam se učiniti kao zamagljeni izvor svjetlosne energije. Kao neko sunce koje ne vidimo dobro iz dva razloga: njegova svjetlost prejaka je za naše oči, a drugi da se isparenja, tektonske, vulkanske erupcije događaju svakog trenutka. Tako ovaj rad možemo postaviti u doživljajno-dokumentacijske

okvire. U svakom slučaju, svjetlosne promjene odražavaju se na emocionalnim stanjima autora. On to, nesigurno, titravo propitivanje oblika, sugestivno prenosi promatraču na iščitavanje.

Izuzetan rad predstavlja **Tina Konec**. Ona tušem, crt(k)anjem oblikuje krošnju stabla. Ovi oblici u isto su vrijeme i portret stabla i fraktalna interpretacija krajobraza. Artificijelan dojam daju prijelazi od nakupina oblika ka bjelini. Upravo ovu senzaciju umjetnica nudi kao svojevrsnu provokaciju. Realno prelazi u nadrealno, ali ostaje uvjerljivo. Figuracija je zadovoljena, ali s amblemom mogućeg, bez forsiranja istinitosti, dokumentiranja oblika. Tako je oblik umjetničkim oblikovanjem postao interpretacija dojma oblika. Zaista veličanstveno: ukradeno od prirode, a pošteno, osobno interpretirano.

Perspektiva oblika na radu dovodi nas u stanje sjećanja na moguće ležanje ispod moćnog biljnog objekta. Jesmo li ležali sami ili s nekim važnim i nije presudno. Važno je da ovaj crtački rad izaziva istovremeno i arhetipske i memorijske asocijacije.

Sasvim jednostavna interpretacija teme ovog projekta izgovorena je dvodijelnim radom **Lidije Kuhar**. Ona znalački bilježi jedan od mogućih izvora svjetla. Negdje blizu arhetipskog doživljaja nudi se i lirski pristup. Ponekad ugasimo strujnu rasvjetu kako bismo, uz magičnu rasvjetu svijeće, intimnije zborili i komunicirali ili se opuštali. Na drugom kraju lanca doživljaja je isključena struja i svijeća kao jedina mogućnost noćne egzistencije. Uz ovaj dio diptiha, nalazimo i otvor prozora. Kroz njega dolazi tajnovita svjetlost podijeljena rasterom koji može biti dio okna ili mogu biti rešetke. Ovaj rad, negdje na razmeđu ovih komentara, promatrač može doživjeti kao arhetip, lirsko-memorijski oblik, ili kao dramatičnu socijalnu situaciju.

Možda najprovokativniji rad na temu ovog projekta nudi **Andrea Kustić**. Umjetnik s modela dječjeg globusa, trodimenzionalnog prikaza zemljine kugle, miče samu kuglu. Umjesto nje, na oznaku naklona zemljine osi, montira žarulju u kojoj je oblikovana Blažena djevica Marija, ili Gospa, s aureolom. Ovakva žarulja može se kupiti, naravno za novac, na mnogim mjestima označenim kao mjestima ukazanja ili klasičnim, komercijalnim trgovinama opremom za katolike. Odmah se prisjećamo Međuzemlja/Međugorja ili filma „Teleport Zovko“.

Umjetnik kaže: „Rad se referira na aktualnu deintelektualizaciju (blago rečeno) koja se provlači kroz hrvatsko, ali i druga društva. Ideje kao što su npr. o Zemlji kao ravnoj ploči i nametanju doktrina Crkve, uvlače se pod kožu moderne svakodnevnice...“. Autor ovaj rad, odlično, ali s cinizmom naziva: „Ravna Zemlja“.

Problem svjetla razlikuje se kod vjernika i nevjernika. Vjernicima je svjetlo čudo božje, posebno ako ništa ne znaju o struji ili elektrani. Nevjernicima koji ne moraju biti educirani, struju logično, dovodi žica. Ni jedni ni drugi ne moraju znati za Nikolu Teslu. U oba slučaja, loša ili dogmatska edukacija predstavlja branu za spoznavanje.

Edvard Kužina na temu projekta nudi rad izveden na izuzetno jednostavan način i od neslikarskog materijala. Umjetnik uzima ploču stiropora i na njoj, kemijskim sredstvima, ispisuje riječ Mrak. Kontradikcija svjetline slikarskog rada i sadržaja, riječi koju čitamo, daje radu humornu notu. Ploča je bijela, natpis je također svijetao, ali je značenje suprotstavljeno obliku. Rad nas podsjeća na kontradikcije suvremenosti. Mediji i vlast tvrde kako je društveno stanje dobro, a srećemo sve više sakupljača plastičnih boca. Priča se o slobodama, a blokiraju nas administracije, granice, nacionalizmi, religije... I sam autor komentira: „onaj tko nam krade svjetlo tvrdi da je svjetlo mrak...“.

Rad koji asocira na mandalu predstavlja **Gordana Kužina**. Umjetnica magične šare zamjenjuje riječima „Neka bude svjetlost“. Poznati citat autorica ispisuje u približno kvadratičan oblik u centru okruglog formata. Ostatak površine ispunjen je slikarski, kontrolirano gestualno, koncentričnim potezima od sredine prema rubovima gdje se gube u bjelini. Mandala je jedan od najstarijih i univerzalnih simbola poznatih čovjeku. U povijesti ju nalazimo od prethistorijskih gravura, u budizmu ili srednjovjekovnoj alkemiji. Mandala na sanskrtu znači „krug“. Šare na njoj imaju različita značenja i najčešće su apstraktne, ponekad znakovne i često su koloristički raskošno obrađene.

Ova umjetnička ponuda promatrača mami na iščitavanje pa tek onda na moguću koncentraciju. Naučeni smo na materijalistički pristup svim stvarima pa je ovaj rad i ilustracija vremena i područja Zemlje gdje autorica živi. Umjesto slikovnog asortimana, ona nudi čitljivost. I slova su slikovni znakovi, ali imaju pravila iščitavanja. Jedino kad očitamo riječ ili sklop riječi, dolazimo do određenog značenja. Mašti je prepušten tek umanjen, sekundarni osjećaj oblika. U suvremenom zapadnom svijetu intuicija, plemenitost, osobnost se ne njeguje. Umjetnica nam ipak ostavlja slobodu doživljaja jer iskazuje rečenicu blisku nekom početku, a na nama je da odredimo daljnji tijek. Tu treba biti oprezan jer, kako autorica kaže: „...pri najjačem svjetlu nabori rade najoštriju tamu...“.

Zanimljiv rad na temu ovog projekta, predstavlja **Miranda Legović**. Fotografskom tehnologijom bilježi neuobičajen odnos stakla i metala. Radi se o brušenom kristalu i metalnom lancu. Već kod nabiranja, jasno nam je da rad obiluje značenjem. Metal i kristalno staklo nisu u direktnom odnosu. Dva niza metalnih karika s lijeve i desne strane omeđuju kristal.

Jedna od karakteristika svjetla je da, kada snop bijele svjetlosti usmjerimo na staklenu prizmu, dolazi do raspršivanja u spektar boja. Umjetnica to koristi, ali sjaju kristala pridružuje lančane formacije. Ovo kao da govori o suvremenom vremenu u kojem se gabaritima podobnosti blokiraju sve kreativnosti koje nisu u skladu s prosjekom. Ipak, svjedočimo, odsjaj duginih boja često izbjegne lance i rasprostre se cijelim područjem unoseći bljeskove novih ideja i plemenitosti.

Prostornu instalaciju podastire **Drago Leskovar**. Umjetnik u prostor postavlja nekoliko grupa predmeta. Tu su sferni oblici u koje su uklopljene knjige, kugle bez knjiga te dva slikarska kolaža. Rad iziskuje višeslojno iščitavanje. Umjetnik koristi znakovite predmete koje ujedinjuje smislom. Već prvi narativ iskazuje značenje. Knjige asociraju učenje, znanje, napredak. Kugle, sfere, koje imaju knjige, postavljene su u prostor. One koje ih nemaju, zakotrljane su na podu, ostaju dolje. Dva slikarska rada, rađena kolažiranjem iskazuju kontrast: jedan je bijeli, a drugi tamni. I na njihovim površinama nalazimo stranice ili dijelove knjiga, čak i jedan portret. Autor obrazlaže da su na stranicama ispisane pjesme Anice Černeje u kojima, još prije mnogo godina, postavlja slična pitanja o suvremenosti kao i mi danas.

Na crnom radu uočavamo kotač bicikle bez guma. Prisjećamo se Duchampovog rada. I na ovom radu kotač je slobodan, može se vrtjeti. Kao da je umjetnik želio kretanje, tehnologiju, divljanje industrije, svesti na ljudsku mjeru, podsjećajući nas da bicikl vozi čovjek i da pritom ne zagađuje okolinu, a ipak se kreće.

Mnoge asocijacije izaziva ova, djelomično *ready-made*, instalacija. Umjetnik kao da propituje edukaciju. Jer, ograničenost zapažanja uvjetovana cenzuriranjem i usmjeravanjem informacija okupira pažnju ljudi. Nameće se konstantna dekoncentracija uz skrivanje osvijetljenosti predmeta ili događaja. Lakše ih je obmanjivati ako su odvojeni od znanja, intuicije ili nadahnuća. Umjetnik osvjetljava odgovornost: Svijet je ovakav zato što smo dopustili podivljalom profiterstvu da ga učini takvim. Svi smo krivi. Voltaire kaže: „Nijedna pahulja u lavini nikad se nije osjećala odgovornom.“

Autor svoj, rad naziva „Model of a cycle“. Pažnju privlači bijela slika koja, kao da nije ispunjena do kraja, kao da umjetnik želi reći da, usprkos divljanjima kapitala, nacionalizama, vjera, postoji prostor kojeg će netko ispuniti plemenitim činjenjem.

U prostor galerije **Lovorka Lukani** postavlja instalaciju rađenu fotografskom tehnologijom. Ona jednu fotografiju dijeli na tri okomita dijela i predstavlja ju u tri sloja. Tematski, umjetnica nudi rad koji proizlazi iz usmjeravanja objektiva prema detalju istražujući motiv kao moguću pejzažnu situaciju. Na radu su uhvaćene vizure kao posljedice mijene svjetla koje izazivaju kolorističke efekte. Mijena i kretanje srodni su pojmovi iako ne moraju biti uvjetovani jedni drugim. Mijena kao dio tijeka u vremenu i prostoru ne znači nužno i kretanje. Pitanje sudjelovanja u mijeni izaziva više odgovora. Neko sudjelovanje želimo, neko ne. Na tragu ovog propitivanja, autorica fotografije prizta na polutransparentnom, poroznom materijalu. Tako dozvoljava svjetlosti novu igru nakon one zabilježene kamerom. Postavljanjem u prostor umjetnica aktivira promatrača. Ona mu ne daje čistu situaciju, već mu nudi svoj doživljaj tijeka. Fotografska tehnologija pokazuje se idealnim medijem.

Lovorka Lukani, nižući svjetlosne promjene, problematizira mijenu kao vizualni događaj. Ovaj prostorni triptih, mogući mobil, ima mogućnost za pokretanje, ali se ne kreće. Potrebna je energija, snaga za pokretanje ili ono što je najvažnije: želja. Promatrač se mora odlučiti što doživljava krećući se kroz ili mimo radova. Doživljava li predmet ili događaj. Lovorka se oslanja na naš senzibilitet i uvodi nas u poziciju suaktera. Koristeći proboje svjetla, nudi promišljanje o prevrednovanju stvari po obliku i po smislu.

Stanislav Makuc tematizira pojam ovog projekta uključujući socijalnu situaciju recentnog povijesnog trenutka. Autor prostor slike ispunjava izrescima stranica novina i časopisa. Na ovakvu, rasteriranu podlogu, ocrtava granice svoje države, Slovenije. Na redu su glavni likovi, mladi ljudi opremljeni „priborom“ za putovanje. Kako ne bi bilo zabune da se opisuje turizam, autor postavlja zapise koji označuju egzistencijalna putovanja u potrazi za poslom i boljim životom. Mislim da i mi, u ovoj našoj susjednoj državi, imamo isti problem. Možda čak i naglašeniji. Mladi odlaze zbog nedostatka posla, niskih primanja, tretmana na privremenim poslovima bez obzira na školsku spremu. Problem iseljavanja zasigurno je intenziviran ponašanjem političkih ekipa na vlasti koji podupiru divlji kapitalizam, rasprodaju resurse i dozvoljavaju religijama divljanje po privatnim životima.

Nažalost, svjetlo se u ovom likovnom pamfletu pojavljuje u ideji kao sigurnost, stabilnost i poštovanje osobe, negdje drugdje a ne kod ili blizu doma. Osvijetljena je odgovornosti: svijet je ovakav zato što smo dopustili podivljalom profiterstvu da ga učini takvim, a upirati prstom u tu nekolicinu profitera nije dovoljno. Svi smo krivi. Žalosno je da ljudi ne reagiraju.

Bez obzira na temu ovog projekta, **Milan Marin** se na mnogim radovima poigrava idejom svjetla koristeći boju. Iako on koristi netipične slikarske tehnike, a njegovi radovi obiluju tonskim gradacijama, kad odlučuje rabiti kolor, to čini suptilno izazivajući, dajući boji njen „posebni trenutak“.

Tako i ovoga puta, s malo „teksta“ i znakova, umjetnik ostvaruje značajan rad. Naravno, za iščitavanje Milanovih radova, potrebno je svjetlo koje im daje život, no on ostvaruje u isto vrijeme provokaciju i zahvalnost svjetlu. Jer, kroz većinu slojeva izvire umjereni kolor, a u njima se i gubi. Značajan je tek jedan trag, sasvim pri dnu, i nekoliko „ogrebotina“, koje snažnijom bojom provociraju ideju svjetla. Spontani urezi i moguća insinuacija, ideja nekog oblika, konkurencija su tragovima kolora. Gestualnost je prisutna na cijeloj površini rada, ali je odmjerena, harmonična i usklađena s cjelinom.

Njegovo propitivanje iskazuje ideju igre. Vizualne slučajnosti, s obzirom na njegovo iskustvo, ne mogu se nazvati sasvim slučajne. No, divljenje izaziva njihova uvijek nanovo ostvarena svježina.

Slavica Marin često nas iznenađuje svojim likovnim promišljanjima. Tako je i ovoga puta. Na temu projekta ona nudi četiri predmeta. Oni su od metala, dva su veća i dva manja, ali sličnih tipskih karakteristika. Po oblicima, čine se kao dijelovi nekog postrojenja. Dojam mijenja njihova pozlata pa djeluju sofisticiranije od nekog uobičajenog tehničkog, industrijskog elementa.

Autorica rad naziva „Family“. Tako dvije veće figure doživljavamo kao roditelje, a dvije manje kao potomke. Provokativno je da ni jedno od personificiranih bića nema neku karakteristiku koja bi odredila spol ili rod. Čini se da umjetnica ovim ujednačavanjem upozorava na pojam čovjeka kao plemenito biće bez drugih socijalnih, političkih, religioznih konotacija. Biće koje u suvremenosti ne odolijeva boriti se i pristajati na konzumerizam ili biti odbačeno. Autorica komentira: „Živimo u vremenu u kojem smo postali robovi potrošačkog društva, pod svjetlima blještavila, koje nas je već do te mjere zaslijepilo da smo zaboravili jedinu iskonsku svjetlost, a to je čovjek“.

Klavdija Marušić na temu ovog projekta odgovara fotografskim triptihom. Ona uočava tajanstveni prodor zamućenog svjetla kroz prozor nekog stepeništa starinske stambene zgrade. Kroz sedefasta stakla dolazi svjetlost koja unosi mističnu i svečanu atmosferu. Tome doprinose ukrasi od kovanog metala koji se naziru kroz mlježno staklo. Ovo stubište, portun, javni dio zgrade, promatrač može doživjeti na više načina. Zamagljena ili zamrljana stakla ovog, jednostavnog vitražu sličnog ovalnog prozora, svojim raspršenim osvjetljenjem može izazvati više asocijacija. Ukoliko smo malo nervozni ili sa zamagljenim mislima, pogled na njega može izazvati nelagodu. Ukoliko smo dobre volje, onda ga primjećujemo kao tajnovit i zanimljiv otvor kraj kojeg moramo proći uspinjući se ili spuštajući stepenicama.

Autorica nam nudi svoj doživljaj tajanstvenosti prigušenog, toplog svjetla koje blago navire u prostor. Pojam svjetla obrađen i predstavljen je na lirsko-mistični način.

Sve što zovemo univerzumom jest energija koja titra različitim frekvencijama. Jako brze vibracije uzrokuju da materija napusti frekvencijski raspon kojeg ljudskih pet osjetila mogu opažati. Svjetlo se rasprostire prostorom i iskazuje vidni spektar boja, koje oko raspoznaje: crvena, narančasta, žuta, zelena, plava, ljubičasta. Ostala, široka područja spektra elektromagnetskih valova/frekvencija, ljudsko oko ne vidi. Prema Einsteinovoj teoriji relativnosti, uz pojam prostora, postoji i razina vremena. Prostor-vrijeme. Nekada se podrazumijevalo da svakom tijelu možemo pripisati položaj: tu i nigdje drugdje. To se u kvantnoj fizici mijenja. Kvantni objekt je objekt koji nije fiksno lokaliziran. Čestica svjetlosti ima brzinu, a nema pridruženog vremena. Foton polazi od zvijezde i putuje milijardu godina do nas. Na tom putu njemu je u prostor-vremenu proteklo nulto vremensko razdoblje. Svjetlost je pojava koja je istovremeno i materija i energija; čestica i val. Moramo prihvatiti da postoje sfere koje vibriraju prebrzo da bismo ih mogli vidjeti ili doživjeti, fraktali, bozoni, strune... Znanost nam, iz dana u dan objavljuje nove spoznaje koje mijenjaju ustajalu percepciju svijeta.

Sve ovo moramo navesti kako bi mogli percipirati izuzetan rad koji potpisuje **Vanja Mervič**. Umjetnik najprije, na poseban način – Kiriljanovom fotografijom, registrira stanje aure, energetskog omotača, vrškova svojih prstiju. To čini prije i poslije posebnog terapijskog tretmana. Tako dobiva zagonetne obrise svog dijela tijela koje ne vidimo u vidnom spektru. Od njih formira plohe koje doručuje grafitnim sredstvom. Multipliciranjem i umnožavanjem manjih snimaka

formira plohe svojih radova. Tako, ovo nije ni slika ni crtež niti fotografija sama. Pred nama je splet nenamjernih osnovnih oblika u kombinaciji s artistskom obradom. Autor rad naziva „Black stars“ humorno parafrazirajući iznenadne uviđaje u osobno stanje.

I umjetnik zaključuje da misli koje stvaramo sudjeluju u postojanju (našeg) svemira. Napredak u kvantnoj fizici iskazuje kako je naša percepcija „čvrste“, „nepromjenjive“ i „solidne“ materije ograničavajuće viđenje svijeta. Materija koju percipiramo nerazvijenim osjetilima sačinjena je od energije koja vibrira na specifičnoj frekvenciji koja daje određene odlike svemu što vidimo, dotičemo i čujemo. Oblici okoliša koje možemo percipirati zapravo su sačinjeni od vibracijske energije čestica koje je teško nabrojati jer se svakim danom otkrivaju novi i sve manji strukturni dijelovi stvarnosti.

Heisenberg je pokazao kako svako mjerenje mijenja svojstva promatranog sustava. Unutar uobičajenih interpretacija kvantne mehanike objekt ne postoji po sebi, nema stvarnost bez promatrača. Objekt (svijet) se realizira tek u interakciji s promatračem. Vanja je svjestan da se zakonima o održanju, kao simetričan pandan, dodaje entropija, jer, sve u prirodi teži neredu. Tako je njegov poliptih niz fraktalnih formacija, niz trenutaka nereda posložen u prividni red prezentacije.

Pitanje energije, entropije i/ili njene manifestacije problematizira **Josip Mijić**. Umjetnik, poput davnog Da Vincija, konstruira objekt kojem je potreban napor kako bi funkcionirao i kako bi iskazao svoj smisao. Pred nama je „sprava“ koju moramo oživjeti djelovanjem. Autor nudi djelovanje za dojam.

Unutar postava ovog projekta, možemo dodirivati, obilaziti, promatrati s više vizura podastrite radove. No, Mijićev rad moramo sami animirati. Pokrenemo li ručicu i dovoljnim ju intenzitetom zavrtimo, kao rezultat u pogled nam ulazi svjetlucanje žaruljica. Mi moramo pokrenuti svojevrzni dinam, poput svjetla na biciklu. Autor komentira: „Skulptura LUX VITAE (Svjetlo života) je funkcionalni stroj koji putem prijenosa aktivnosti/vrtnje i mini-generatora, mehaničku energiju pretvara u električnu energiju koja napaja dvije led svjetiljke. S obzirom da planetarni prijenosnik smanjuje broj mehaničkih okretaja u konačnici, skulptura na simboličan način pokazuje da za sve dobro u životu treba biti tvrdoglavo ustrajan, stisnuti zube, zasukat rukave...“

Ovaj rad animira promatrača i čini od njega aktivnog suradnika u projektu. Uzmicanje s pozicije distanciranog promatrača, Josip Mijić provocira idejom aktivnog promatrača. On mu nudi sudjelovanje.

Renata Papišta kao odgovor na temu projekta predstavlja manji papirnat predmet postavljen u prostoru. Cijeli format, rad je u kružnom obliku pa u prvi mah djeluje kao balon ili planet. Tek pažljivijim promatranjem zapažamo crtež unutar kruga. Autorica se poigrava svjetlom i oblicima. Ona na ručno pravljenoj papiru drvorezom otiskuje oblik glave. No, on nije vidljiv dok se u njega ne uperi svjetlo. Prikriiveni oblik lica pojavljuje se ovisno o mediju svjetla.

Kad ugledamo lice, ukoliko nije u pitanju ogledalo, radi se o nekoj osobi, portretu. Relacija fascinacije uspostavlja se između promatrača i lica. Pogled traži konvencionalne znakove žanra portreta. Uobičajeni portret je poput znaka društvenih pravila. U našem slučaju, umjetnica zapravo ne nudi portret nego uopćenu ideju portreta, svojevrzni arhetip oblika. Pred sobom imamo stilizirano obličje koje iznenađuje. Umjetnica na neki način provocira promatrača nudeći mu ideju da pronađe umjetnika ili samog sebe u prostoru galerije. Otisnuta situacija lica fiktivna je scena za suočavanje. Ovdje svjetlo upućuje/određuje, surađuje u otkrivanju forme.

Rad **Tereze Pavlović** odiše snagom bez obzira na uporabljen ujednačeni ritam vizualizacije. Umirivanje, smirivanje, čišćenje uz čvrstinu odluke o trenutku, osnovne su odlike njenog cjelokupnog opusa, pa i ovog rada. U procesu izvedbe, ali i u rezultatu, oblici se ponašaju poput fraktala. Autorica ritam plasira organizirano unutar horizontalnih izrezaka. Pitanje kompozicijskih elemenata rada ovdje je radikalizirano. Linija je umnožena i odjeljuje delikatne segmente. Linije spojeva/rezovi elemenata jedini nisu skitnice na ovim radovima. Sve ostalo podložno je slučajnosti geste. Upravo ta magična slučajnost materijala i uočavanje vlastite snage mijenjanja veseli autoricu.

Rad Tereze Pavlović u potpunosti je ovisan o svjetlu. O količini, temperaturi, usmjerenosti izvora osvjetljavanja. Tako pred sobom otkrivamo umirene retke intenzivne gestualnosti. Upravo ta snaga umirenog ritma kolažirane geste diskretno svjetluca s rada te time biva dostupna senzibilnom promatraču. Ova ponuda dio je bogatstva komunikacije koju nudi vizualni predmet, a u slučaju Tereze Pavlović to su zaista plemenite nakupine oblika.

Tereza hrabro odlučuje o zaustavljanju oblikovanja unutar beskonačnog procesa. Tako bi ovaj rad bio otok reda u moru nereda. Rad možemo vidjeti kao dio nereda organiziran autoričinom intuicijom. Usred buke kojom smo okruženi osvjetljuje se partitura snažne tišine. Partitura s meditativnim, neznatnim promjenama tonaliteta: tri tona bijele.

Renata Pentek Šimoković naglo nas osvješćuje i vraća u realnost. Ona uzima šest strujnih prekidača te ih montira u kutiju. Na mjestima za pritiskanje, lijepi sličice trenutnih svjetskih lidera, zapravo dva vođe velesila, Trampa i Putina te predsjednika Demokratske, narodne, republike Koreje, Kim Jong Una. Promatraču je ponuđeno da, prema svom nahođenju, ugasi ili upali nekog od nabrojanih likova.

Ovaj humorni rad problematizira suvremeno vrijeme u kojem živimo. Zapravo smo udaljeni od pravih informacija, a nude nam se samo kontrolirane, usmjerene, tendenciozne. One su filtrirane interesima kapitala i vjera. Upakirane su u političke proklamacije koje nam često rade o glavi. Tzv. demokracija ne uspijeva unijeti ravnotežu i sigurnost u živote stanovnika Svijeta već, suprotno, stalno konstruirajući neke neprijatelje, drugačije, neželjene, insinuiru opasnost od imaginarnih neprijatelja. Inicirani su ratovi neposlušnih područja koja raspoložu resursima. Prijatelji i instalirane osobe, odjednom postaju neprijatelji, a kažnjavaju se cijeli narodi pod krinkom uvođenja demokracije. No, kad se malo bolje pogleda, uvijek se otkrije da je iza svakog incidenta, bez obzira na naciju i žrtve, u pitanju profit.

Uostalom, ta demokracija je nastala u robovlasničkoj državi-gradu, gdje su pravo glasa imali samo viđeniji, imućniji muškarci, ali ne i žene, robovi niti stranci.

Relja Rajković nudi zanimljivi predmet, prostorni objekt, izveden ove godine. Umjetnik oblikuje elemente od raznovrsnih metala. Tu su željezo, bakar, aluminij uz okside i boje. On koristi ton pojedine vrste materijala gdje neka područja dovodi do uglancanosti, a neke matira ili patinira. Za ovaj rad važne su tehničke karakteristike svjetla, kao i dojmovi koje oblici izazivaju kod promatrača.

U rezultatu, pred nama su stilizirana lica ujedinjena u predmet. Lica kao da iskazuju neku sjetu iako nemaju portretnih karakteristika. Njihova plošni obrazi kao da proizlaze jedan iz drugoga. Svjetlo se ovdje pojavljuje kao medij koji određuje prepoznatljivost i dojam oblika, ali i kao reflektirajući entitet. Ovaj rad ovisan je o vanjskoj rasvjeti, ali i on uzvraća odbleske svjetla. Tako, prolazeći mimo njega, mijenjaju, nižu se dojmovi i kao da se i sam objekt pomalo mijenja, ovisno o kutu gledanja.

Svojevrsnu zamjenu teza plasira **Katja Restović**. Na temu projekta, ona humorno odgovara slavinom za vodu, špinom iz koje „curi“ svjetlo. Već sama ideja je bizarna po poznatom kriteriju kako struja i voda ne idu zajedno. No, ovo autoricu ne zbunjuje, već izaziva. Rad naziva „Žed“. Tako imamo i smislenu kontradikciju, ali onu koja se može opravdati. U urbanom području, slavina iz koje teče voda i jest neka vrsta artificijelnog, kontroliranog izvora, bez lirike. Ali, ovaj izvor

emitira svjetlost. Tu sad imamo potpitanja koja dodiruju elementarnu edukaciju. No, shvatimo li rad kao igru propitivanja realnosti, čini se da smo na najboljem tragu.

Autorica u komentaru ovu vizualizaciju postavlja na osobnu ravan: „...koliko je 'izvor' energije blizak, prisutan i važan u svim životnim procesima i koliko u stvari, sve pak ovisi o nama samima: koliko ćemo životnu silu uzeti, koristiti, upražnjavati, biti je svjesni...“

Neke su perceptivne varke uzrokovane nesavršenošću naših osjetila (tromost oka, primjerice), a neke radom našeg mozga. Iluzije mogu uključiti sva čula, ali su najpoznatije i najčešće vizualne. Procjenjuje se da čak oko 85% ukupnih informacija o okolnom svijetu i osobnim stanjima dolazi iz čula vida. Iako svjetlo zaista može izazvati varke (ili iluzije), ovaj rad nije varka jer je ostvaren, ali nudi iluziju.

Na temu ovog projekta **Aleksandra Rotar** nudi dva nadrealistička crteža. Svjetlost se na radovima najbolje manifestira na prazninama, bjelinama podloge papira koju autorica uklapa u oblike. Jedan rad je nešto čitljiviji i možemo ga postaviti u područje komunikacije. Na drugom razaznajemo tek neke ocrtane dijelove. Na oba prepoznamo oblike koji nude ideju oka. Tako imamo poveznicu sa svjetlom, jer, ovaj fenomen doživljavamo vidom. Umjetnica kao da želi zbuniti promatrača. Ona računa na činjenicu da su perceptivne varke uzrokovane nesavršenošću osjetila, npr. tromošću oka, a neke evidentiranjem slike u našem mozgu. Iluzije uključuju sva čula, ali su najpoznatije i najčešće vizualne. Čak 85% ukupnih informacija o okolnom svijetu i osobnim stanjima dolazi iz čula vida. Tako, percipiranje radova ostavljamo imaginaciji promatrača.

Svjetlo se reflektira od nekih površina, a ponekad osvjetljuje, predmete i/ili situacije izvlači u vidno polje. U ovom slučaju, umjetnik, koristeći, podražavajući svjetlo, nudi bizarnu temu, motiv, koji izaziva pažnju. **Halil Salčin** zapaža zanimljivost krhotina stakla. Ova tema budi likovne, ali i socijalne asocijacije. Uvijek se postavlja Magritteovo pitanje/odgovor/konstatacija naslikane forme: „Ovo nije lula“, „Ceci n'est pas une pipe“. Po ovom ključu, ni ove krhotine nisu krhotine, već njihova slika. Michel Foucault propituje odnos svijeta stvari i svijeta znakova. U njegovom eseju Magritteovo nadrealističko slikarstvo postaje prostorom razumijevanja moderne kulture u kojoj utjecaj ideje prikazivanja slabi pred najezdom simuliranih modela bez dubine i s jednoznačnim smislom.

Svjetlo je, u ovom hiperrealističkom djelu koji tematski nosi ideju nadrealizma, umjetnik koristio pri radu, što je i logično. Jer, bez obzira na to koliko neki objekt bio realistično nacrtan, promatrač ga nikada ne može percipirati kao stvarnog, nego samo njegovu sliku. No, zanimljivo, provokativno je reproduciranje odblesaka, odsjaja koje emanira polupani, krhki stakleni materijal. U socijalnom smislu, ovi radovi izazivaju propitivanje vremena u kojem nam se čini da živimo u krhotinama prostora koji je sve manje udoban, a sve više omeđen nasrtajima političara u službi krupnog kapitala te religijskim agresivcima koji ne znaju što je to tolerancija prema drugačijosti.

Zanimljiv rad, tematski, interpretativno i značenjski, predstavlja **Ellen Semen**. Ona uljem na platnu slika nadrealnu situaciju. Zapažamo stablo na otočiću, vodu, pozadinu (ideju prostranstva neba) i magični krug unutar kojeg je slika zumirana, izoštrana. Ostali dijelovi slike ostaju mutni, neoštri.

Rad ima simbolične i nadrealističke konotacije. Umjetnica radu daje naziv „Otok“. Već sama riječ asocira izolaciju, izdvojenost, samoću. Ona komentira: ...“okrugla forma je kao uvid u drugu dimenziju vremena...” Promatraču se nudi pogled na dva perioda vremena istovremeno. Kao da osoba nije ni primijetila promjene u prirodi koje nude godišnja doba. Nameće se ideja osamljenosti. Kao da autorica „osvjetljava“ stanje koje se i nama može dogoditi. Plutanje morem, vodama samoće može se odužiti. No, osamljeno stablo, na sasvim malom kopnu, ostaje zeleno. Kao da autorica želi iskazati kako upornost postojanja biva nagrađena svjetlom zadovoljstva pa makar doživljenu/videnu kroz mali okrugli trag potpune osvjetljenosti.

Fenomen svjetlosti ne zapažamo kao posebnost, kao ni disanje, zrak kojeg udišemo. Svjetlost je pojava koja nam omogućava vidjeti, prepoznavati oblike, boju ili ton. Sunce emanira ka zemlji najjače i osnovno svjetlo. Njegovo osvjetljavanje izaziva zanimljive efekte. **Goran Skorup Gromski** bilježi jedan takav svjetlosni događaj. Pred nama je pomalo zbunjujuća fotografija kojoj je osnovna karakteristika sukob tekstura. Kvadratični raster kamenog zida biva grubo podijeljen na osvjetljeni i neosvijetljeni dio. Zbunjuje zapravo valovita granica svjetla i sjene. Shvaćamo: to je rub krova pokrivenog valovitim crijepom.

Količina svjetla određuje prepoznatljivost i dojam oblika. Na ovom radu autor bilježi kako svjetlost definira snagu kontrasta. Svjetlo može izazvati varke (ili iluzije). Većina perceptivnih varki uzrokovane su nesavršenošću naših osjetila (tromošću oka, primjerice), a neke radom našeg mozga. Iluzije mogu uključiti sva čula, ali su najpoznatije i najčešće vizualne. Više od 85% ukupnih informacija o okolnom svijetu i osobnim stanjima dolazi kroz čulo vida. Tako ovaj rad u prvi trenutak ne uspijevamo očitati kao realnost, već kao nadrealni prikaz. Kasnije nam postaje jasna autorova interpretacija: podnevne snažne osvjetljenosti nekog, vjerojatno primorskog eksterijera.

Dorotea Smrkinić nudi nam voajersku ideju promatranja kroz ključanicu. Ona nas poziva da provirimo u njezin objekt iz kojeg, iz daljine, zapažamo osvjetljenost unutrašnjosti. No, približavanjem oka mogućoj slici unutrašnjosti, bivamo razočarani jer, od svjetla ne vidimo ništa konkretno.

Umjetnica daje naslov radu „Svjetlost je ključ“. Ona tumači: „...Pogled kroz okno ključanice otkriva da je izvor svjetlosti nemoguće izravno promatrati, kao što je spoznaju nemoguće dobiti iz samog izvora već kroz projekcije na prostor koje sadrže samo neke aspekte izvornog...“. Postaje jasno da autorica cilja na modalitete edukacije i osobne spoznaje koje ne moraju uvijek biti sukladne. Posebno u suvremenosti kada nam se nudi vjeronauk, a mi se nikako ne možemo složiti s fanatičnim tvrdnjama kanonizirane vjere. Umjetnica kao da nas, nakon uvida u njen rad, želi inicirati kao osobe koje imaju svoj stav koji se ne mora podudarati s većinskim ili agresivnijim, što je češći slučaj.

Svjetlost je pojava koja nam omogućava vidjeti, prepoznavati oblike, boju ili ton. Fenomen svjetlosti ne zapažamo kao posebnost, kao ni disanje, zrak kojeg udišemo. Ali, zapažamo atmosfere koje uzrokuju svjetlosni efekti. Tako **Luiza Štokovac** fotografskom tehnologijom bilježi svojevrсни noćno. Na fotografiji zapažamo noćnu svjetiljku i ležaj priređen za spavanje. Postignuta je mirna, meditativna atmosfera.

Centar rada postaje izvor svjetla kojeg prvog zapažamo, a onda se pogled stane kretati po ostalim dijelovima rada. Tako otkrivamo ležaj, prozor, stolicu, ugao radnog stola, čak i medvjedića u uglu. Šalicu za kavu otkrivamo tek pri povratku pogleda na izvor svjetla. Kao da smo ju u prvi mah previdjeli intenzitetom zapažanja svjetiljke. To je svakako uvjetovano senzibilnošću promatrača. Ali, proboj svjetla u mračnom prostoru prvi privlači pažnju. Iako je na radu izvor svjetlosti artificijelan, arhetipski doživljavamo prizor koji nudi mir, umirivanje dana, spremnost za snove. Autorica adekvatno doživljava kojeg nudi, rad naziva „Midnight light“.

Sunce je najjači izvor svjetla koje poznajemo. Njegov sjaj izaziva mnoštvo senzacija. Treba ih primijetiti. Jednu zanimljivu svjetlosnu igru prostora i osoba, predstavlja **Tea Štokovac**. Ona fotografskom kamerom bilježi kadar koji promatrača ostavlja zbunjenim. Čini se kao da smo se našli pred ekranom. Na radu primjećujemo nekoliko scena koje se šire u dubinu. Prvi, najbliži segment predstavlja otvor u zidu. On može djelovati poput okvira. Unutar njega je još jedan kadar koji također nije odmah čitak. Prepoznamo djelomično osvijetljenu horizontalnu plohu i noge hodača.

Izvjescnu dozu iznenađenja izaziva ova sasvim realna situacija koja bježi ka nadrealnom. Čini nam se da je zgrada stara i oronula. Scena može izazvati emocije. Je li osoba ovdje dobrodošla, je li tu zbog nekog sjećanja na prostor ili je radoznala lutalica. Mi ne znamo da li osoba trči, hoda, je li možda u bijegu. Autorica pred promatrača postavlja svojevrstnu zagonetku, ali likovno odlično izvedenu. Maštovito i u pravom trenutku, ona rabi fotoaparat, znalacki zapaža i bilježi neponovljivi trenutak osvijetljenosti arhitekture i čovjeka.

Postoje tri osnovne vrste svjetla. Prvo je prirodno: sunce, polarna svjetlost, mjesečeva svjetlost, sjaj zvijezda, krijesnica, fluorescentne ribe. Slijede uobičajena umjetna svjetla poput baklje, električne žarulje, reflektora, voštanica, svijeća, lomača i sl. Tu je i alternativno, ono čiji spektar ne vidimo očnim organom, npr. rendgensko osvijetljavanje ili prikaz aure Kirlianovom fotografijom. **Goranka Supin** u svom radu, uz uobičajeno osvijetljavanje, koristi rezultate rendgenskog snimanja. Njen objekt sastoji se od debljeg sloja u kojem su otvori. Na svakom otvoru je stiliziran oblik figure čovjeka. Oni su svi isti, jedino im se razlikuje obojenost, ispunjenost prostora glave. U te prostore, umjetnica nekima postavlja RTG fotografiju mozga, a neke ostavlja kao prazne krugove. Ona time na bukvalan način nekima ostavlja „mozak“ uključenim, a neki taj organ doslovno nemaju.

Ovaj upozoravajući rad autorica naziva „Reprogramiranje“. Ona tumači kako je nekima mozak „ispran“. Na radu je to predočeno. Ona kaže: „...Kako mediji imaju veliku ulogu u ljudskim životima, oni nameću svoje stavove, kontroliraju i preoblikuju mišljenja. Jednom riječju ljudima „ispiru mozgove“...“. Očito je da autorica problematizira suvremenost u kojoj se mediji, politika i religija jako trude zasjeniti istine, od znanstvenih do dnevnopolitičkih. Svoje podanike, stanovnike određenih područja strogo odjeljuju nacionalizmima i drugim izmišljenim ugrozama. Autorica kao da želi „osvijetliti“ odgovornosti: Svijet je ovakav zato što smo dopustili podivljalom profiterstvu da ga učini takvim, a upirati prstom u nekolicinu profitera nije dovoljno. Svi smo krivi. Voltaire kaže: 'Nijedna pahulja u lavini nikad se nije osjećala odgovornom'.

Humoran rad na temu ovog projekta, podastire **Noel Šuran**. On uzima iskorištene pločice, mirisne tablete protiv komaraca, slaže ih na tamnu podlogu u format pravokutnik te ih uokviruje. Tako realizira građanski predmet „za na zid“ s bizarnim motivom koji ima karakteristike geometrijske apstrakcije sa smrtnom prijetnjom, u odnosu na komarce. A ovi zujavci i krvopije najčešće se pojavljuju, aktiviraju negdje na razmeđu svjetla i tame, dana i noći. Često imamo problem s komarcima ako nemamo mrežu na prozorima, a upalimo svjetlo u prostoru. Umjetnik dosjetljivo imenuje svoj rad: „Nocturno“. On komentira: „Ovaj noćno jest rad koji obrađuje sanjarske motive i ugođaj ljetne noći. Jednom smrknje, drugom svane...“.

Izvrstan rad koji problematizira temu ovog projekta, predstavlja **Miriam Elettra Vaccari**. Umjetnica pronalazi kolekciju nečijih starih, ostavljenih fotografija iz prošlog stoljeća. Fotografije prikazuju privatne trenutke osoba koje umjetnica nije poznavala. Ona kaže da ih nikada neće ni upoznati. Kolekciju nije bacila, te uspješno njima sastavlja rad u kojem do izražaja dolazi opća rasvjeta, ali i sasvim ciljana, od strane umjetnice, raspoređena rasvjetna tijela unutar rada. Mirijam od nas okreće fotografije. Na uvid imamo poledine, od kojih na nekima postoje zapisi lokacija, imena, godine. Autorica osvjetljuje detalje, tek nekoliko lica s fotografija, i to s unutrašnje strane, određenim ritmom.

Jedna od niza značenja ovog rada je slučajnost. Od slučajnog nalaženja kolekcije fotografija pa do nasumičnog, skoro slučajnog raspoređivanja na lice rada. Također su izabrane slučajne osobe jer, autorica, kao ni mi, ništa ne zna o osobnostima fotografiranih ljudi. Ona komentira rad: „Obuzimala me radoznalost, poštovanje, slatka misterija, prava tajna.“ Ovaj izuzetan rad odašilje poruku o prolaznosti, o trenucima koji su neponovljivi. Ako bi bilo onako kako tvrde indijanci, da fotografija oduzima dušu, onda je osobama s fotografija, odnosno njihovim dušama, umjetnica proizvela postojanje.

Noćnu urbanu situaciju **Eugen Varzić** koristi za problematiziranje pojma svjetla. On slika dva motiva: jedan je portret mladića iz začudne perspektive, a drugi je „figura“ stroja za sreću. Lice je snažno osvijetljeno izvana, a stroj iznutra te emanira svjetlo kroz stakla. Oba rada, bez obzira na bizarni motiv stroja, autor uokviruje, čime daje konceptualnu, provokativnu notu ovom diptihu. Ipak, čini se kao da su ova dva motiva u nekom odnosu. Kao da mladić s obožavanjem gleda stroj, kiosk, aparat. A, snažno rasvijetljeni predmet zabave kao da zavodi mladića. Ovu situaciju možemo usporediti s kladionicama, kasinima ili igricama na mobitelima i kompjutorima. Koliko ljudi fanatično „igra“, a da ne shvaća da su sve cyber igre zapravo narihtane varke. Mnogo je pozitivnije ići trčati, zaigrati nogomet na nekoj livadi ili igrati šah, damu ili briškulu. Razlika je u kvaliteti druženja. U cyber svijetu ljudi se osame, a u ostalim igrama imaš barem jednog suigrača s kojime možeš komunicirati kao s čovjekom.

Svjetla, umjetna rasvjeta, često služe u komercijalne svrhe na način da osvijetljavaju reklame ili lokacije gdje se može potrošiti novac. Svjetlo u tim slučajevima pogoduje profiterstvu. Ove naslikane scene mogu propitivati fascinaciju igre bez partnera. Sprave za igru pojedinca uvijek svijetle. Umjetnik kratko komentira: „Svjetlo kao uvertira mraka“.

Ivona Verbanac podastire autorsku knjigu. U njoj su uvezane fotografije njenog performansa „REFLEXIA (This is not freedom)“. Umjetnica posuđuje perje od ptica i s paperjastim materijalom oblikuje svoj rad, krila za izvedbu performansa. Ovo asocira na anđele, bića s krilima. Za njih se kaže kako ih ima mnogo i da su važni za funkcioniranje svemira. Oni se spominju u tri abrahamske religije, ali krilata bića s ljudskim ili životinjskim tijelom nalazimo i u drugim vjerovanjima. Također, sjetimo se i legende o Ikaru koji je, iako od oca Dedala upozoren, uzletio previsoko pa mu je sunce, izvor svjetla i topline, rastopilo krila te se on sunovratio u more.

Ovoga puta, koristeći fotografije koje je snimio Giulio Cardona, umjetnica pokazuje krila kroz scene izvedbe performansa. Ovaj, dokumentarno-artistički predmet izaziva pažnju jer na fotografijama ima detalja i većih planova pa nismo sasvim sigurni što se s perjem događa. Promatrač ga mora prolizati ne bi li shvatio događaj i uživao u odličnim fotografijama. Ova uporaba krila, metafora leta, te sklop scena predstavlja umjetničin odgovor na temu ovog projekta. Rad je višeznačan, dramatičan i ujedno sasvim nježan. Ponekad poželimo imati krila i negdje odletjeti iz začaranog kruga zadatosti života. Tako ovi predmeti simboliziraju odlazak, izbavljenje, mogući predah u ovom našem napornom vremenu koje svi dijelimo. Krila, kao oznake leta postaju sinonimi slobode.

Tatjana Vuković predstavlja neobičan rad, instalaciju. Rad je intimistički određen, propituje autoričino postojanje. Umjetnica koristi neuobičajene, organske materijale koje imaju fizikalne veze s njenim tijelom. Kroz rad dobivaju novo značenje i određuju veliki dio doživljaja. Naime, ona uzima svoju krv i vlasi kose kojima oblikuje svoje obličje na

transparentnom materijalu. Rasprostrti materijali na samom tom dijelu ne opisuju izgled, ona ne stvara portret. Na tom prozirnem dijelu ona oblikuje nešto kao fraktalnu mrežu unutar gabarita svoje stature. Iza ovog predmeta postavljenog u prostor, autorica printa cijelu svoju figuru s licem. I na tom realističnom portretu, pojavljuju se iste fleke kao i na transparentnoj plohi koja je postavljena točno ispred figure autorice. Tako promatrač tek s jedne pozicije može doživjeti preklapanje rastera s realističkom, plošnom, portretnom figurom u pozadini.

Ovaj konceptualni rad dodiruje pitanja osobnosti, emancipacije, i hrabrosti prikazivanja sebe i svoje nutrine u istom radu. Crtež koji se poklapa s fotografijom ovisan je o svjetlu. Potrebno je da bude osvijetljen na način da se sjene preklapaju s pozadinskom fotografijom. Svjetlo prolazi kroz nju simbolično, kroz crtež na pleksiglasu. Ovaj zaustavljeni performance, na neki nenasen način iskazuje autoričino tijelo iznutra i izvana. Kao da simbolikom materijala želi iskazati osobnu borbu želeći naglasiti borbu za individualnost. Umjetnica komentira: „Izborom materijala: pleksiglas označuje transparentnost, kosa individualnost, krv esencijalnost, fotografija narativnost. Moje tijelo i njegovi dijelovi postaju medij izraza. Ja sam sredstvo i sadržaj svog umjetničkog izražavanja...“

U prostoru i vremenu sadašnjem možemo se prisjećati i propitivati neka prošla vremena i izdvojiti osobno sjećanje. Tako se **Roberta Weissman Nagy** osvrće ka svojoj majci i realizira izvrstan video-rad. On je u isto vrijeme i *hommage* pokojnoj ženi, ali i niveliranje osobnih energija umjetnice vezanih uz odnose s roditeljicom, odrastanjem, životom. Zajedno s time i propitivanje svojih stavova o i u osobnom životu. Cijeli video se odvija u posebnom osvijetljenju, kao u nekom bezvremenskom i bezdimenzionalnom vakuumu.

Crno-bijelu fotografiju svoje majke ritualno uranja u vodu, osnovni životni element. Zatim tu vodu formira u oblik koji povezuje s majkom, na način da zaleđuje stari tanjur s vodom. Tako je sjećanje postalo oblik. Točnije, oblik tanjura iz djetinjstva. Taj oblik traje dokle dopire memorija ili, u ovom artistskom slučaju, dok se oblik tanjura ne rastopi. Od leda se opet stvara tekuća voda u kojoj autorica pere lice. Umjetničin prolaz kroz stanja, ona prati glasom, pjevajući jedinu pjesmicu koje se sjećam da je majka pjevala... Gledajući rad, osjećamo dramatičnu osjećaja jer, umjetnica opisuje odsustvo. Ovo je zaista izuzetan rad, duhovan, proživljen i plemenito potresan.

Ona ga odlično obrazlaže: „Uz zvukove iz daleke prošlosti, tražim osjećaj mira sigurnosti udobnosti apsolutne ljubavi koji nas sve u suštini dočeka onda kad se pojavimo... Međutim u prostoru vremena iskustva se izbrisu. To svjetlo, netko traži u religiji, netko u opijajima... Netko u primarnim odnosima. Čak ga na trenutke i osjetim. Na trenutke. Kao i kad slušam ptice, rano ujutro, kad ne mogu spavati i dočekam prvo svjetlo... Još jednom.“

Andrej Zbašnik na temu projekta nudi odličan, dosjetljiv i znakovit rad. Umjetnik ovaj *ready made* predmet naziva „Svijećnjak“. On „besmisleno“ spaja dva predmeta koji imaju idejnu vezu, ali nemaju i ne mogu imati funkcionalnu. Pred nama je električno grlo za žarulju i u njega montirana poluizgorena, skoro potrošena svijeća. Predmeti se sreću na značenjskom području jer oba predmeta obećavaju svjetlo. No, u ovoj konstelaciji ne mogu funkcionirati.

Oba potencijalna emanatora svjetlosti spadaju u artificijelne izvore. Plastično ili bakelitno grlo bi trebalo svijetliti na energiju struje, a svijeća je konstrukcija koja svijetli temeljem izgaranja, otvorenim plamenom. U ovoj kombinaciji, oni izazivaju mnoštvo asocijacija. Grlo i žarulja, bez sjenila, svojevrsni su simboli siromaštva. Svijeća može biti svjedok prošlih vremena dok nije bilo druge rasvjete, ali je arhetipski zadržala i neku oznaku lirike, tajnovitosti, prisnosti, čak i duhovnosti.

Autor komentira: „...u svjetlosnom polju smisla, čovjek je ostvario, a i dalje stvara najbolja i najgora djela. Ako se cjelokupna povijest bazira na trošenju, tada je svjetlost jedini svjedok, element o kojem ovisi fizikalna i kulturna egzistencija i bez obzira na antropomorfne naslage i kalupe identiteta, unutar kojih je čovjek svjetlost učinio svojim oruđem i oružjem, ta ista svjetlost ostaje neovisna o ljudskim parametrima. Čovjek je stvorio mnogo vrsta svjetla, ili ih iscrpio iz prirode, ali on svjetlo ne može uništiti, kao što je svjetlo stvorilo čovjeka te ga i gradi i uništava u vječnoj mijeni svjetlosnih emanacija...“.

Martin Zelenko predstavlja video-performans i video-instalaciju. Radi se o improvizacijama s elektroničkim, analognim RGB signalom. Uz otvorenje, prirediti će video-performans uživo. Kasnije će aktivnost prepustiti aparatu. U konačnici, rad je moguće predstaviti kao završen video-uradak koji se predstavlja na nekom ekranu ili projekcijom. Umjetnik radove naziva „RGB oscilacije“. Autor će koristiti aparat nazvan „3TrinsRGB+1c“. To je analogni audio/video synthesizer koji proizvede efekt (design: Gieskes). Sprava je u mogućnosti i samostalno proizvoditi, generirati audio/video frekvencije.

Interaktivni rad, video-performans, ostvarit će se kamerom, snimanjem posjetilaca, prisutnih osoba svojevrsnim „video nazorom“, koji će istovremeno s događanjem u prostoru, biti projiciran kroz prozor na postojeće artefakte eksterijera. Ovo rezultira igrom: tko je ušao u prostor, njegova slika izlazi na drugu stranu lokacije.

Umjetnik tumači: „U ovom projektu dijelom improviziram, djelomice planiram. U nekim dijelovima su samo improvizacije s RGB analognim signalom. U drugima, upotrebljavam video signal digitalne kamere s prijenosom uživo, gdje snimam ekran televizije i poigravam se s takozvanim „infinite loop“ ili beskonačnim ponavljanjem slike. U trećoj varijanti koristim postojeći snimak u kameri novogodišnje jelke koja svjetluca, te manipuliram dodavanjem RGB oscilacija. Rezultati su varijacije između figuracije i apstrakcije, od „apstraktnog ekspresionizma“ i „op arta“ do „pop arta“...“.

Light thinks it travels faster than anything but it is wrong. No matter how fast light travels, it finds the darkness has always got there first, and is waiting for it. / Svjetlo misli da putuje brže od svega, ali to je pogrešno. Bez obzira kako brzo putuje svjetlo, ono otkriva da je tama uvijek prva stigla i čeka./ *Terry Pratchett, pisac znanstvene fantastike*

Eugen Borkovsky, 2017.



Općina Grožnjan / Comune di Grisignana



HDLU Istre



POLIVALENTNI KULTURNI CENTAR GROŽNJAN / CENTRO CULTURALE POLIVALENTE GRISIGNANA

